

ГЕОГРАФІЯ КУРОРТІВ АЗІЇ

1.1. Курортне господарство Азії

Курортне господарство Азії протягом останніх років можна охарактеризувати як найбільш динамічне. На світовому ринку туристичних послуг з'явилися нові азійські суб'єкти. Сьогодні його неможливо уявити без Китаю, Туреччини, Таїланду, Малайзії, Індонезії, Мальдівських Островів та інших країн регіону.

Азія як найбільша за площею частина світу має також найширший спектр сприятливих умов для розвитку туризму і, зокрема, курортного господарства. Так, у меридіональному напрямку тут простежуються всі кліматичні пояси і природні зони планети (від арктичних пустель до вологих екваторіальних лісів). Азія володіє унікальними бальнеологічними ресурсами. Вона має найбільшу довжину берегової лінії, в тому числі з виходом до теплих морів; відзначається надзвичайною різноманітністю рельєфу – від найнижчої відмітки суходолу – -395 м (Мертве море) до найвищої точки планети (8848 м, г. Джомолунгма). Надзвичайно багата і неповторна й культурно-історична спадщина. В Азії зосереджено 59% загальної чисельності населення планети.

З іншого боку, нестабільна чи невизначена політична ситуація є суттєвою перешкодою для освоєння багатого рекреаційного потенціалу Ірану, Іраку, Грузії, Азербайджану, Сирії, Тибету (КНР), М'янми, Камбоджі та інших країн регіону. У 2012 році близько 22% туристів обрали місцем свого відпочинку азійські країни, що одержали більше 15 % світових надходжень від туризму. За прогнозами ВТО, у 2020 році на Азію припадатиме не менше 25% світових туристичних потоків і приблизно такий самий процент надходжень від туризму.

З метою відпочинку та оздоровлення азійські країни відвідує близько 36% українців. Найбільшу привабливість на вітчизняному туристичному ринку мають Туреччина, Ізраїль, ОАЕ, Туркменістан, Таїланд, Китай, Оман, Індонезія, Вірменія, Сирія та ін. Важливим негативним моментом у туристичній взаємодії між Україною та Азією є співвідношення в'їзних і виїзних потоків: у більшості випадків понад 95% взаємного потоку становлять українські туристи. Інша картина спостерігається лише відносно Ізраїлю.

1.2. Бальнеологічні курорти Азії

За рівнем розвитку і значенням бальнеологічних курортів у першу чергу слід відзначити Росію, Грузію, Ізраїль, Туреччину, Японію, Азербайджан.

Найважливішою і найперспективнішою, передусім з огляду на можливість розвитку природноорієнтованих видів туризму, рекреаційною зоною азійської частини Росії є південна частина Сибіру. Курортна справа тут має давню історію і сприятливі умови для розвитку. На значній території регіону експлуатуються джерела мінеральної води різних типів: хлоридно-натрієві бромні та йодо-бромні (Тюменська, Новосибірська та Іркутська області), вуглекислі (Куріанська область, Приморський край, Прибайкалля і Забайкалля), сірководневі (Прибайкалля), азотні слабкомінералізовані кременисті термальні (Тива, Бурятія, Читинська область, Приморський і Хабаровський краї), радонові (Бурятія, Красноярський і Алтайський край, Іркутська і Читинська області), миш'яковисті (Сахалін). Наявні також родовища різноманітних лікувальних грязей: торфових (Кемеровська та Іркутська області, Приморський край); мулових сульфідних – як озерних (всюди), так і морських (Примор'я); сопкових (Сахалін). До унікальних курортів півдня Сибіру віднесені Белокуріха (Алтайський край), о. Шира (Хакасія), Шмаковка (Приморський край), Синегорськ (Сахалін). Серед популярних курортів зони слід відзначити Горячінськ, Дарасун, Усть-Кут, Усол'є-Сібірське, Тараскуль, о.Ведвеже, о. Карачі, Чеддер, Кульдур, Учум, Уш-Бельдир, Аршан, Ярмаровка та ін.

В північній частині Азії малосприятливі ландшафтно-кліматичні умови, транспортні обмеження і недостатня дослідженість гідромінеральної бази обумовлюють слабку розвиненість курортної мережі. Основними бальнеологічними ресурсами території є термальні мінеральні води (Камчатка, Чукотка, Курили, Магаданська область), вуглекислі мінеральні води (Камчатка), вулканічні гідротермальні лікувальні грязі типу фанго (Курили, Камчатка), мулові (Якутія) і сапропелеві (Магаданська область) лікувальні грязі. До списку унікальних курортів Росії внесено курорти Талая (Магаданська область) і Начікі (Камчатська область). Варто також відзначити курорти Абалах (Якутія) і Паратунка (Камчатка).

Унікальні можливості для розвитку бальнеологічних курортів має Грузія. Хоча збройні конфлікти на Кавказі починаючи з 90-х років ХХ ст. завдали величезної шкоди навіть найбільш відомим грузинським курортам – Боржомі, Цхалтубо, Бакуріані, Набеглаві, Менджик, Аспіндза, Шові, Джава, Абастумані [63].

Курорт Боржомі заснований у 1922 році і використовує вуглекислі мінеральні води з підвищеним вмістом хлору, бромю, барію тощо. Тут ефективно лікують захворювання кишківника, шлунка, печінки, жовчних шляхів, серцево-судинної системи, порушення обміну речовин.

Подібна ситуація склалась і в курортному господарстві *Азербайджану та Вірменії*: Серед відомих азербайджанських бальнеологічних курортів – Шекі, Нафталан, Істісу, Бадали, Мардакян. У Вірменії функціонують курорти Арзні, Джермук, Діліжан, Анкеван.

Головним бальнеологічним ресурсом *Ізраїлю (Палестини)* та *Морданії* є унікальне Мертве море, вода якого містить у 80 разів більше бромю і в 35 разів – магнію порівняно з морською водою Світового океану. Завдяки додатковому повітряному дзеркалу на берегах моря вміст кисню в повітрі прибережної зони на 15% більший, ніж у інших районах. На ізраїльському березі Мертвого моря на базі грязьових родовищ і сірчаних джерел функціонують курорти Ейн-Геді, Неве-Зохар, Ейн-Бокек, Ейн-Букек. Медичний профіль місцевих курортів – псоріаз, дерматити, захворювання дихальних шляхів, опорно-рухового апарату тощо. Аналогічні курорти функціонують і на йорданському березі Мертвого моря.

Найвідомішим бальнеологічним курортом *Туреччини* є Памуккале.

Мінеральні води сприяють розвитку бальнеолікування в Бурсі та Ялові. Хоча проблемним залишається використання численних мінеральних джерел Вірменського нагір'я на сході країни.

Розвинене курортне господарство, що базується на використанні переважно термальних мінеральних вод і вулканічних гідротермальних лікувальних грязей, має *Японія*. На острові Хонсю функціонують бальнеологічні курорти Атамі, Хаконе, Кусацу, Нікко, на о.Кюсю Беппу.

В радянські часи популярністю серед населення користувались бальнеологічні курорти Центральної Азії – Капан-Арасан, Муялди, Алма-Арасан, Сари-Агач, Яникурган у *Казахстані*; Арчман у Туркменістані; Сітораї-Махіхаса, Чіміон, Ташкентські Мінеральні Води, Чартак в *Узбекистані*; Джалал-Абад, Іссик-Ата, Кизил-Булак, Джети-Огуз у *Киргизстані*; Ходжа-Обігарм, Шаамбари в *Таджикистані*. Нині вони в основному задовольняють місцевий попит. Унікальні можливості курорту Сари-Агач забезпечують не лише лікування захворювань кишково-шлункового тракту, сечостатевої і нервової системи, дерматитів, а й реабілітацію після отруєння важкими металами.

За оцінками фахівців, серед азійських країн сприятливі умови для розвитку бальнеологічних курортів мають М'янма, Монголія (Хузирт, Улясутая, Ноян-Халуна), Філіппіни (Хідден-Веллі, Аллен) [63].

1.3. Кліматокумисолікувальні курорти

Специфічним типом курортів степових районів Центральної Азії є **кліматокумисолікувальні**. Вони спеціалізуються на лікуванні туберкульозу легенів, сприяють оздоровленню лімфатичної системи, органів травлення (понижена кислотність і недостатня секреція шлунку). Приблизно половина з 40 курортів даного типу функціонує в Росії (Шафраново, Аксаково, Алкіно, Маніч, Юматово, Чехово та ін.). Подібні курорти є і в Казахстані (Боробе), Туркменістані, Монголії [63].

У лісостеповій та степовій зонах розташовані кліматокумисолікувальні курорти з сухою та високою температурою повітря у літній період. На цих курортах з лікувальною метою застосовують кумис – газовий, кислуватий напій, приготовлений з кобилячого молока. У ньому міститься значна кількість білка і жиру, які добре всмоктуються. Завдяки вмістові вуглекислого газу, молочної кислоти, незначної кількості спирту, кумис збудливо діє на залози травного тракту, сприяє підвищенню апетиту. Крім того, вуглекислий газ подразнює дихальний цент, сприяє поглибленню дихання, кращій вентиляції легенів, підвищуючи окисні процеси. Вперше лікування кумисом у санаторіях було застосовано лікарем М.В.Плотніковим. У Самарі було відкрито кумисолікувальний заклад – санаторій. Широко відомі кумисолікувальні курорти Боброве (Казахстан), Шафраново (Башкирстан), «Степовий маяк», «Червона галявина» (Оренбурзька обл.), Лебязьє (Алтайський край), Лісне (Куйбишевська обл.). Окреме місце займають курорти з сухим кліматом пустинь. Зокрема на курортні Байрам-Алі (Туркменістан) клімат гарячий, сухий, з великою кількістю сонячних днів. У такому кліматі посилюється функція потових залоз, що зменшує фізіологічне навантаження на нирки, сприяє поліпшенню ниркового кровообігу у зв'язку з постійною дією теплого повітря на шкірні покриви.

Показання для курортного лікування є хронічні нефрити з нееретичним компонентом без порушення азотовидільної функції нирок та значного підвищення артеріального тиску. Подібні курорти, крім Байрам-Алі, є у сухих степах південного Заболжя та в Ялті. При низці ниркових захворювань позитивно впливає клімат курорту Яни-Курган.

1.4. Приморські курорти

Ривок азійських країн на туристичному ринку світу значною мірою обумовлений розбудовою **приморських курортів**. Однак це здебільшого сучасні розважально-відпочинкові комплекси, розраховані пере-

важно на здорових клієнтів. Загалом це відображає сучасну світову тенденцію в розвитку приморських курортів. Як і в Європі, найсприятливіші умови з можливістю цілорічної рекреації мають курорти субтропіків, тоді як на північ і південь від цієї зони зростає вплив сезонності (зміна пір року або дощові сезони). Суттєвим чинником, що обмежує розвиток кліматичних курортів у тропічних та екваторіальних широтах, є несприятлива для європейців медико-географічна ситуація.

В *субтропічній* зоні розташовані приморські курорти Туреччини, Кіпру, Сирії, Лівану, Ізраїлю, Грузії, окремих районів Китаю, Японії і Республіки Корея.

Найбільш популярними і доступними для більшості українців останнім часом стали курорти *Туреччини*. Унікальність цієї півострівної країни в тому, що на півдні вона омивається водами Середземного, на заході Егейського, а на півночі – Чорного морів. Вона має також внутрішнє море – Мармурове. Найбільш сприятливі медико-кліматичні параметри характеризують середземноморське узбережжя Туреччини. Головним курортним районом країни є Анталія. На півдні і заході знаходяться курорти Аланья, Мармаріс, Сіде, Белек, Кушадаси, Бодрум, Ізмир, Кемер. На чорноморському узбережжі Туреччини розвинена курортна мережа відсутня.

Надзвичайно популярними в колишньому СРСР були чорноморські курорти *Грузії*: Гафа, Кобулеті, Батумі, Сухумі, Піцунда, Новий Афон, Ціхлідзірі, Гріголеті. Приморська зона Грузії характеризується дуже м'якою, безсніжною зимою і дуже теплим, вологим літом. Тут налічується 47 курортів і курортних місцевостей, 4 з яких – клімато-бальнеологічні. Однак неврегульованість статусу Абхазії та військові конфлікти в сусідніх державах завдали значної шкоди курортному господарству країни, яке функціонує виключно за рахунок місцевого попиту.

Найсприятливіші для рекреації кліматичні умови на курортах *Кіпру* (як і у всій азійській частині Середземномор'я) встановлюються в кінці квітня – на початку червня і в кінці вересня – на початку листопада. Влітку тут надто спекотно, що несе в собі небезпеку навіть для здорових людей, а взимку часто йдуть дощі.

Головні курорти країни – Ларнака, Лімасол, Пафос, Кіренія. Неврегульована політична ситуація на Близькому Сході перешкоджає, попри сприятливі природно-кліматичні умови, розвитку курортного господарства Ізраїлю, Сирії та Лівану. Основним приморським кліматичним курортом на 188-кілометровій прибережній смузі *Ізраїлю* є Нетанья, розташована на відстані 25 км від Тель-Авіва. Переважно на відпочинок орієнтовані середземноморські курортні комплекси Хайфи, Ашкелона (Ізраїль), Тріполі, Сайди (*Ліван*), Латакії (*Сирія*). Важливим ізраїльським курортом на узбережжі Червоного моря є Елат.

Географічне положення *Лівану*, його природні умови дають унікальну можливість поєднання зимових видів відпочинку в гірських районах із купанням у теплому морі з розривом у часі в 30 хв. Загалом курорти азійської частини Середземномор'я мають дещо нижчу рекреаційну цінність, ніж європейської, включаючи чорноморське узбережжя.

На фоні стрімкого економічного зростання в *Китаї* динамічно розвивається туристична індустрія. Серед найвідоміших приморських курортів країни – Ханчжоу, Ріпалс-Бей (Сянган), а також курортні міста о. Хайнань.

Прекрасними кліматичними умовами для цілорічного відпочинку характеризується *тропічне* узбережжя країн Аравійського півострова, Ірану і Пакистану. Однак панування в регіоні ісламу в поєднанні з політичною нестабільністю виступають факторами суттєвого обмеження розвитку курортного господарства. Виняток становлять лише ОАЕ (особливо емірати Абу-Дабі і Дубаї) і Пакистан (курорти Кліфтон, Хокс-Бей), які активно розвивають туристичну індустрію. В інших країнах регіону існують поодинокі курортні комплекси, що задовольняють потреби місцевої знаті. Це Ет-Таїф (Саудівська Аравія), Акаба (Йорданія), Кешм (Іран). Найсприятливіший період для відпочинку та оздоровлення триває тут з кінця жовтня до кінця квітня.

В *субекваторіальному* поясі лежать прибережні райони країн Південної та Південно-Східної Азії. Найбільш розвинене і адаптоване до міжнародних туристичних потоків курортне господарство в цьому регіоні має *Таїланд*. У 20-і роки ХХ ст. на узбережжі Сіамської затоки виник курорт Хуа Хін, що одночасно є літньою резиденцією королівської сім'ї. На березі цієї затоки розташовані курорти Паттайя (тайландська Рів'єра), Ча Ам, Бангсен, Районг з о.Семет, острів-курорт Самуй із пляжами з білого коралового піску. На перешийку Кра, на відстані 508 км від Бангкока, знаходиться бальнеологічний курорт Раноні. Водами Андаманського моря омивається ще один тайландський острів-курорт – Пхукет [63].

Прекрасні природно-кліматичні умови для розвитку курортного господарства мають Індія, Китай, В'єтнам, Філіпіни, Шрі-Ланка, хоча соціально-економічна ситуація в цих країнах серйозно гальмує його розвиток. Найвідомішим приморським кліматичним курортом Індії є місто Пурі на березі Бенгальської затоки. Перспективними в аспекті курортного будівництва вважаються райони Мумбаю, Гоа та Малабарського узбережжя Аравійського моря. Серед філіппінських курортів слід назвати Анілао, Бауанг, Пунта-Балюарте, Багак. Найреспектабельніший приморський курорт країни – Ель-Нідо – знаходиться в північній частині о. Палаван.

Досить жаркий і вологий клімат, що залишається незмінним протягом усього року, характеризує екваторіальні приморські курорти Малайзії (Бату, Феррінг-Біч, о-ви Лангкаві, Чератінг, Тіамін-Айленд, Дамай), Сінапура (о. Сентоса), Мальдівів, більшості островів Індонезії (Аньєр, Каріта). Найпопулярніший індонезійський острів-курорт Балі лежить у субекваторіальному кліматичному поясі.

В зоні помірного мусонного клімату знаходиться частина морського узбережжя Китаю, Кореї, Японії та Росії. Сдиним приморським кліматичним курортом в азійській частині Росії є Садіород поблизу Владівостока.

Важливу рекреаційну роль, обумовлену специфічним мікрокліматом, у внутрішніх материкових районах виконують озера. Довкола Каспійського моря виникли курортні зони на Апшеронському півострові (Азербайджан), поблизу Махачкалі і Дербента (Росія), Туркменбаші (Туркменістан). Важливою курортною і гірськокліматичною зоною Киргизстану є Іссик-Кульська. Курортні місцевості розташовані також доволі близько Байкалу (Росія).

В Азії знаходяться відомі гірські системи: Гімалаї, Памір, Тібет, КуньЛунь, Тянь-Шань, Кавказ, Алтай, Саяни, Ельбурс та інші, рекреаційні можливості яких майже не використовуються з метою кліматотерапії. Серед найбільш цінних і унікальних гірськокліматичних курортів Азії:

- Аршак у Росії;
- Абастумані, Авадхара, Бакуріані, Вардзіа, Джава, Казбеї, Лібані, Ріца, Цхнети в Грузії;
- Анташ, Батабат, Тьойгьоль, Істісу в Азербайджані;
- Севан, Арзни, Діліжан, Бюрокан у Вірменії;
- Медео, Чімбулак в Казахстані;
- Іссик-Кульський курортний район в Киргизстані;
- Чарвак, Чімчан, Шахімардан, Кушинкан в Узбекистані;
- Бшеррі, Фарайя, Луклук у Лівані;
- Бурса-Улудаг, Ерзрут, Болу в Туреччині;
- район Фудзіями, околиці Саппоро в Японії;
- Срінаїар, Дарджиліні, Сімла, Калімпоні в Індії;
- Муррі в Пакистані;
- Меса в Таїланді;
- Брастаї, Боїор, Чіпанас, Третес в Індонезії;
- Баїю (о. Лусон) на Філіпінах;
- Букіт-Ларут, Камерон-Хайлендс, Гентіні-Хайлендс, Фрезерс-Хілл у Малайзії [63].